

НОВИ ЗАКОН О ПОЛИЦИЈИ И ПРИМЕНА СРЕДСТАВА ПРИНУДЕ*

Жељко Никач
Криминалистичко-полицијска академија, Београд
Бранко Лештанин
Министарство унутрашњих послова Републике Србије

Нови Закон о полицији ступио је на правну снагу и почео да се примењује 5. фебруара 2016. године. Сличан је старом закону и њиме се уређују унутрашњи послови, организација и надлежност МУП-а, полицијски послови, организација и надлежност полиције, људски ресурси, дисциплинска одговорност и одговорност за материјалну штету, контрола рада МУП-а и полиције, финансирање, помоћна полиција, примена других прописа и овлашћење за доношење подзаконских прописа. У раду су изложене најбитније новине у Закону о полицији са посебним освртом на употребу средстава принуде, као најважније области са становишта људских права и грађанских слобода.

Кључне речи: *полиција, мере и радње, овлашћења, средства принуде, извештавање, оцена и оправданост, хијерархијска контрола рада*

Увод

Организација државе предвиђа познату поделу власти на законодавну, судску и извршну власт. У оквиру извршне власти партиципира и *полиција* као посебан орган, формиран сагласно закону и надлежан за сузбијање и спречавање криминалитета, одржавања јавног поретка, реда и друге послове, уз могућност легалне употребе принуде (концепт јавне безбедности). У Републици Србији полиција је традиционално организована као орган у саставу МУП-а, сагласно закону којим се уређује полиција и компатибилно законима којима се уређује државна управа. Могућност употребе средстава принуде један је од најважнијих елемената разликовања полиције од осталих органа власти, сходно којем има велику одговорност у примени закона и овлашћења. Поступање полиције мора бити *lege artis*, у функцији легитимних циљева, по градацији и сразмерно тежини радног проблема, ради заштите грађанских (људских и мањинских) права, слобода и других универзалних вредности.¹

* Реферат је настао као резултат рада на Пројекту Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција, који се води код МПНТР под бр.179045. Рад је настао и као резултат активности на интерном научноистраживачком пројекту КПА – Управљање полицијском организацијом у спречавању и сузбијању претњи безбедности у Републици Србији, циклус научних истраживања 2015–2019.

¹ Никач Ж., *Транснационална сарадња држава у борби против криминалитета – Еуропол и Интерпол*, Завод за уџбенике и наставна средстава РС, Београд 2003. стр. 63.

Шире: Никач Ж, Међународна полицијска сарадња, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2015.

Закон о полицији (ЗОП) који је донет крајем 2005. године сагласно препорукама међународне заједнице (ОЕБС, СЕ, ЕУ), по први пут је дао нормативноправни оквир за организацију преосталог (већег) дела МУП-а и утврдио неколико значајних новина. Међутим, временом је Закон о полицији из 2005. године претрпео неколико измена и допуна које нису биле довољне када се дошло до усаглашавања са поглављима 23. и 24. у приступним преговорима са ЕУ.

Један од основних задатака приликом доношења новог Закона о полицији² (у даљем тексту: ЗОП) био је његово усаглашавање са Уставом РС и другим системским (материјалним и процесним) законима које извршава полиција (Законик о кривичном поступку – ЗКП,³ Закон о прекршајима,⁴ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица,⁵ Закон о заштити државне границе⁶ и др.). Поред тога, саставни део правних норми постале су и одређене препоруке независних регулаторних тела (Повереник за заштиту равноправности, Повереник за информације од јавног значаја, Заштитник грађана и др.).⁷

Прва значајна новина ЗОП-а огледа се у томе што је усвојена знатно шири и функционалнија дефиниција појма полиције. Полиција је одређена као централна организациона јединица МУП-а која у обављању унутрашњих, односно полицијских послова, штити и унапређује безбедност грађана и њихове имовине, поштујући Уставом зајемчена људска и мањинска права и слободе и друге штићене вредности у демократском друштву, уз могућност законите употребе средстава принуде.⁸ Према мишљењу неких теоретичара, место и улога Дирекције полиције у односу на МУП и неке органе државне управе ослабљени су решењима новог ЗОП-а.⁹

Једна од веома битних новина је јасно и недвосмислено опредељење полиције да у свом раду користи два релативно различита модела рада. У питању су модел рада полиције у заједници (енгл. *Community policing – CP*) и полицијско-обавештајни модел (енгл. *Intelligence Led Policing – ILP*). Полиција у заједници је модел рада полиције који је темељ за унапређење превентивног рада полиције, полицијске организације и управљања, система вредности у полицији и вредновања рада, афирмисања улоге заједнице у подизању нивоа безбедности и промоције идеје о већем учешћу заједнице и грађана у полицијском деловању.¹⁰ Суштина полицијско-обавештајног модела јесте да групе формиране за руковођење и управљање на стратешком и оперативном нивоу, на основу криминалистичко-обавештајних

² „Сл. гласник РС” бр. 06/16.

³ „Сл. гласник РС” бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.

⁴ „Сл. гласник РС” бр. 65/13 и 13/16.

⁵ „Сл. гласник РС” бр. 85/05.

⁶ „Сл. гласник РС” бр. 97/08 и 20/15 – др. закон

⁷ Лештанин Б, Никач Ж, *Коментар Закона о полицији*, Пословни биро, Београд, 2016.

⁸ Види чл.3. ЗОП-а

⁹ Шире: Коларић Д, Марковић С, *Најзначајније правно-политичке поставке новог Закона о полицији*, Српска политичка мисао, бр. 01/16, Београд 2016 и Марковић С, *Нова решења у Закону о полицији*, Зборник радова: „Доминантни правци развоја кривичног законодавства”, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Копаоник 2016, стр. 334-358.

¹⁰ Шире: Никач Ж, *Концепт полиције у заједници и почетна искуства у Србији*, КПА, Београд, 2012. и Никач Ж, *Полиција у заједници*, КПА, Београд, 2014.

информација, доносе одлуке о спровођењу оперативних полицијских активности, утврђују приоритете и дефинишу стратешке и оперативне циљеве у супротстављању криминалитету и другим озбиљним безбедносним изазовима, стављајући тежиште на организовани криминалитет, корупцију и тешка кривична дела.¹¹ Поменути модели и концепти су комплементарни, међусобно повезани и зависни.

Полицијске мере, радње и овлашћења

Полицијске мере и радње (13) подробније су наведене у чл. 47–63 ЗОП-а као посебна целина у односу на полицијска овлашћења, јер према правној природи суштински представљају мере и радње а не овлашћења. Тако се наводе следеће мере и радње: заштита оштећеног кривичним делом и других лица; заштита података о идентитету; полицијско опажање (опсервирање) и праћење; посебне мере за обезбеђивање јавног реда; снимање на јавним местима; полицијска помоћ у извршењима и поступцима вансудског намирања; полиграфско испитивање; пријем пријава о учињеном кривичном делу и прекршају; трагање за лицима и предметима; мере циљане потраге; мере за отклањање непосредне опасности; криминалистичко-форензичка регистрација, узимање других узорака и криминалистичко-форензичка вештачења и анализе и јавно расписивање награде.

Према решењима усвојеним у чл. 64 до чл.128 ЗОП-а позитивно се одређују *полицијска овлашћења* (укупно 15), услови за примену и, делимично, начин примене. Као полицијска овлашћења наводе се: упозорење и наређење; провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета; позивање; довођење; задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања; тражење обавештења; привремено одузимање предмета; преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед; заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава; обезбеђење и преглед места догађаја; употреба туђег саобраћајног средства и средства везе; утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци; вршење безбедносних провера; пријем нађених ствари; употреба *средстава принуде* и друга овлашћења предвиђена законом.¹² У односу на претходни закон, осим што су полицијске мере и радње издвојене посебно, додата су и три нова полицијска овлашћења: 1) утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци, 2) вршење безбедносних провера и 3) пријем нађених ствари. Полицијско овлашћење: заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава допуњено је додатном мером „*провера заставе, гоњење, заустављање, задржавање и спровођење пловила*“, коју примењује речна полиција на рекама и унутрашњим водама.¹³

¹¹ Шире: Клисарић М, Костадиновић Н, *Приручник Полицијско-обавештајни модел*, МУП РС, Београд, 2016, у припреми; Војиновић М, *Полиција у заједници*, Безбедност бр. 3/2004, Београд, стр.746-760; Андонов О. и Станковић Пејановић В, *Криминалистичко-обавештајни рад – теоријски и практични приступ савременог рада полиције*, Војно дело бр. 3/2014, Београд стр. 147-159; Wade C.L., "The California Law Enforcement Community's Intelligence-Led Policing Capacity", Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2010. и "The Eyes of Texas: Communities, Trust and Intelligence-Led Policing", Texas Impact, 2010.

¹² Упореди са Марковић С, *Практични аспекти примене неких полицијских овлашћења и обављања послова*, Безбедност бр. 1/2014, Београд, стр. 136-157

¹³ Оп. цит. у нап. 7.

Посебну новину у ЗОП-у представља тачка 16) у чл. 64. ст. 2. која гласи „и друга овлашћења предвиђена законом”, где је везном одредбом дата могућност да се и другим законом пропишу овлашћења полиције. Први у низу по значају је ЗКП¹⁴ који својим одредбама прописује полицијска овлашћења, као што су: пријем кривичне пријаве; преглед превозних средстава, путника и пртљага; ограничење кретања на одређеном простору; утврђивање истоветности лица и предмета; расписивање потраге за лицем и предметима за којима се трага; преглед одређених објеката и просторија државних органа, предузећа, радњи и других правних лица; увид у документацију државних органа, предузећа, радњи и других правних лица; привремено одузимање документације државних органа, предузећа, радњи и других правних лица; прибављање листинга телефонских комуникација, коришћених базних станица и лоцирање; предузимање доказних радњи полиције; предузимање других доказних радњи, по овлашћењу надлежног тужиоца; предузимање посебних доказних радњи и друге мере и радње. Доказне радње полиције су прикупљање и тражење обавештења од грађана, задржавање на месту извршења кривичног дела и полицијско хапшење. Доказне радње по овлашћењу надлежног тужиоца су: саслушање осумњиченог, задржавање осумњиченог, увиђај, реконструкција догађаја, узимање узорака, провера рачуна и сумњивих трансакција, привремено одузимање предмета, претресање, препознавање лица и предмета и испитивање сведока. Посебне доказне радње представљају тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претраживање података, контролисана испорука и прикривени испедник.¹⁵

Закон о прекршајима¹⁶ такође је прописао одређена полицијска овлашћења, и то: довођење – привођење, задржавање лица, привремено одузимање предмета и претресање просторија и лица.

Закон о безбедности саобраћаја на путевима¹⁷ такође је прописао нека полицијска овлашћења као што су посебне мере и овлашћења: искључење возача из саобраћаја; задржавање возача; упућивање возача на контролни лекарски преглед; утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци код учесника у саобраћају; заустављање, односно упућивање ради заустављања возила на безбедном месту или укључивања на пут за ту врсту или категорију возила; искључење возила из саобраћаја; налагање мера ради отклањања, односно спречавања настанка опасности на путу; снимање саобраћаја и учесника у саобраћају коришћењем одговарајућих средстава као и документовање прекршаја и других деликта у саобраћају; привремено одузимање предмета прекршаја; одузимање обрасца стране возачке дозволе; упућивање на контролни технички преглед возила; уклањање, односно премештање возила, као и постављање уређаја којима се спречава одвожење возила и мерење осовинског оптерећења возила и укупне масе возила.¹⁸

¹⁴ Оп. цит. у нап. 3.

¹⁵ Шире: Лештанин Б, *Приручник за примену новог ЗКП-а за полицијске службенике и друга лица задужена за примену закона*, Пословни биро, Београд, 2014.

¹⁶ Оп.цит. у нап.4.

¹⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13 – одлука УС, 55/14, 96/15 – др. закон и 9/16 – одлука УС

¹⁸ Шире: Вујанић М., Липовац К., Јовановић С. и Милојевић. Д., *Коментар Закона о безбедности саобраћаја на путевима*, „Службени гласник”, Београд, 2011.

При обављању послова заштите државне границе полицијски службеници МУП-а примењују полицијска овлашћења, те мере и радње утврђене Законом о заштити државне границе¹⁹ као што су: увид у путне или друге исправе прописане за прелазак државне границе; провера и утврђивање идентитета лица; узимање отисака прстију и дланова лица и других биометријских података; провера испуњавања услове за улазак у, односно излазак из РС; овера и попуна исправе за прелазак државне границе; провера сврхе путовања лица; преглед и претресање лица, ако на други начин није могуће обавити контролу лица; задржавање лица у времену које је неопходно за вршење контроле и обезбеђује правилно, несметано и брзо одвијање контроле; увид у ствари и предмете које лица носе са собом или у превозном средству и преглед ствари и предмета; преглед превозног средства и проверу кроз прописане евиденције; претрес превозног средства (растављање превозног средства); постављање и коришћење техничких средстава, коришћење службеног пса и постављање препрека којима се онемогућава незаконито прелажење државне границе.²⁰

У новом ЗОП-у системом енумерације наведена су средства принуде и уређени услови и начин њихове употребе. Тако се наводе следећа **средства принуде**: физичка снага; распршивач са надражујућим средством; електромагнетна средства; службена палица; средства за везивање; специјална возила; службени пси; службени коњи; средства за запречавање; уређаји за избацивање млазева воде; хемијска средства; посебне врсте оружја и средстава и ватрено оружје. Треба поменути да су распршивач са надражујућим средством и електромагнетна средства нова средства принуде.

Пун нормативноправни капацитет примене мера, радњи и овлашћења очекује се након доношења појединих подзаконских аката. У међувремену подзаконски прописи, донети на основу ранијег закона, остају део правног поретка, док се не донесу нови подзаконски прописи, у овом случају они који регулишу употребу средстава принуде. Наиме, технички није било изводљиво да се подзаконски акти донесу у исто време када и нови ЗОП, или бар за неки краћи период. Због тога је дат „прелазни период“ у којем се примењује нови Закон са старим подзаконским прописима. Међутим, уколико су ранији подзаконски акти евидентно у супротности са одредбама новог ЗОП-а онда се те одредбе или комплетан пропис стављају ван снаге.²¹

Употреба средстава принуде

Употреба средстава принуде је полицијско овлашћење које се, по правилу, користи као последње у низу и када друга овлашћења, мере и радње немају изгледа да се њима оствари легитимни циљ. Употреба средстава принуде је непосредна у односу на лице или предмет, а крајњи циљ је да се неко лице примора на послушност и поштовање правила понашања и закона. Принуда је средство по којем се полиција разликује од осталих државних органа и посебно оних из система

¹⁹ Оп. цит. у нап. 6.

²⁰ Оп. цит. у нап. 7.

²¹ Види чл.255 ЗОП-а.

државне управе, јер је држава своје искључиво право на примену принуде поверила полицији.²² Међутим, мора се нагласити да је и приватни сектор безбедности од државе добио могућност да изузетно примени принуду у законом предвиђеним ситуацијама.²³ Комунална полиција која је формирана у Републици Србији по узору на државе ЕУ и земље из окружења такође има одређена овлашћења ове врсте. Подсећамо да право на употребу средстава принуде имају и припадници Правосудне страже (полиције) који се код нас налазе у систему Министарства правде, као део Управе за извршење кривичних санкција.

Употребом средстава принуде полицијски службеник (лице за примену закона) директно угрожава психички и физички интегритет, па чак и живот грађанина према коме примењује средство принуде. Право на живот је гарантовано чл. 24 Устава РС²⁴ који као највиши правни акт штити људски живот као универзалну светску вредност. Право на физички и психички интегритет гарантује се чл.25 Устава РС који забрањује мучење, нечовечно или понижавајуће поступање или кажњавање. Уставни принцип је да се људска и мањинска права, зајемчена Уставом, могу ограничити само законом ако ограничење допушта Устав, у конкретно одређене сврхе, у обиму неопходном да се уставна сврха ограничења задовољи у демократском друштву и без задирања у суштину зајемченог права. Ово начело поштује нови ЗОП због чега је употреба средстава принуде детаљније регулисана, колико то дозвољавају опште законске одредбе.²⁵

У том смислу ЗОП истиче поједина основна **начела** у употреби средстава принуде, као што су: начело законитости, сразмерности, поступности, поштовања достојанства личности, функционалности, безбедности, претходног упозорења, хуманости, ефикасности, економичности, целисходности и начело сталне и стручне обуке у употреби средстава принуде.²⁶ Овакав начин уређивања принуде, њене примене и комплементарних питања сагласан је најважнијим међународно-правним изворима у овој области, као што су: Европски кодекс полицијске етике,²⁷ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода²⁸ (у даљем тексту Европска конвенција или ЕКЉП), Декларација о полицији Парламентарне скупштине Савета Европе и др. Ако су средства принуде употребљена у складу са законом, оправдано, правилно и у складу са начелима које афирмише ЗОП противправност ограничења, односно угрожавања људских и мањинских права (права на живот, физички и психички интегритет) може бити искључена.²⁹ Према чл. 109.ст.1 ЗОП-а законодавац је искључио одго-

²² Оп. цит. у нап. 7.

²³ Шире: Никач Ж, Павловић Г, *Право приватне безбедности*, КПА, Београд, 2012.

²⁴ „Сл. гласник РС” бр. 98/06.

²⁵ Упореди са Никач Ж, *Полиција у заштити људских права и грађанских слобода*, Теме бр. 04/2013, Ниш

²⁶ Види Никач Ж, Јоксимовић Д, *Средства принуде – нова законска и подзаконска решења МУП-а Републике Србије*, Безбедност, бр. 1-2/08, Београд, 2008, стр.89-119

²⁷ Препоруке (2001) 10.

²⁸ „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори” бр.09/03 и бр.05/05.

²⁹ Шире: Млађовић И, *Обављање службене (полицијске) дужности као основ искључења противправности*, Безбедност бр. 1/2015, Београд, стр. 216-230

ворност (кривичну, прекршајну, дисциплинску, материјалну и др.) полицијског службеника при употреби средстава принуде у име државе, која је оцењена као оправдана и правилна. Употреба средстава принуде мора бити у границама законом утврђених овлашћења, јер ако је овлашћење злоупотребљено или је дошло до прекорачења овлашћења постоји одговорност полицијског службеника.³⁰ Поменутом одредбом држава штити полицијске службенике који у њено име и за њен рачун користе средства принуде, али их у исто време обавезује да их употребљавају у законом дозвољеним случајевима и на прописан начин. За спровођење ове одредбе нарочито је битна унутрашња хијерархијска контрола употребе средстава принуде, јер ће се на тај начин раздвојити средства принуде која су употребљена оправдано и правилно, од оних која су употребљена неоправдано и неправилно и за шта полицијски службеник може да одговора. У сваком случају на тај начин повећава се легитимност поступања полицијских службеника.³¹

Већ на почетку уређивања законодавац је императивном правном нормом обавезао полицијске службенике да средства принуде не могу бити употребљена према лицима млађим од 14 година, очигледно болесним и изнемоглим лицима, тешким инвалидима и трудницама чија је трудноћа видљива или које упозоре да су трудне. Наведена лица су посебна категорија грађана којима Устав РС и други системски закони, као што је нпр. Закон о забрани дискриминације,³² гарантују додатну заштиту. Према овим лицима само изузетно се може употребити физичка снага и друга средства принуде под условима утврђеним законом (ЗОП) ако неко од тих лица ватреним оружјем, оруђем или другим опасним предметом угрожава живот других лица (полицијског службеника или грађанина).

Још једна веома битна новина је дужност МУП-а да полицијском службенику и грађанину (појединцу) који је пружио помоћ полицијском службенику који је употребио средства принуде, обезбеди потребну правну, медицинску, психосоцијалну и другу неопходну помоћ. Правна помоћ обухвата трошкове ангажовања браниоца или пуномоћника, трошкове које током поступка терете полицијског службеника, односно грађанина који је пружио помоћ полицијском службенику који је употребио средства принуде и друге трошкове поступка. Медицинска помоћ подразумева све потребне лекарске прегледе и медицинске захвате који су усмерени на отклањање последица по здравље полицијског службеника или грађанина који је пружио помоћ полицијском службенику који је употребио средства принуде. Психосоцијална помоћ подразумева даљи рад психолога, социолога и других стручних тимова са учесницима трауматског догађаја како би се отклониле све нежељене последице стреса који је доживео полицијски службеник, односно грађанина који је пружио помоћ полицијском службенику који је употребио средства принуде.

Процес информисања и извештавања један је од најважнијих у целокупном процесу организације и функционисања полиције као организације.³³ *Информисање и*

³⁰ Шире: Јурас Д, Никач Ж, *Дисциплинске мере за полицијске службенике у Хрватској и у Србији*, НБП – Журнал за криминалистику и право, бр. 01/16, Београд, 2016, стр. 187-202

³¹ Шире: Зекавица Р, Кешетовић Ж, *Легитимитет полиције у Србији*, НБП – Журнал за криминалистику и право, бр. 03/15, Београд, 2015, стр. 19-44.

³² „Сл. гласник РС” бр. 22/09.

³³ Шире: Упутство о информисању и извештавању у МУП РС, Београд, поверљиво .

извештавање о употреби и поступку оцене оправданости и правилности употребе средстава принуде и предузетим мерама и након спроведеног поступка обезбеђује се путем хитног информисања, дневног извештавања и периодичног информисања и извештавања у складу са одредбама интерног упутства које регулише информисање и извештавање у МУП-у³⁴ и са одредбама интерне обавезне инструкције која уређује начин извештавања при употреби средстава принуде.³⁵

О свакој употреби средстава принуде полицијски службеник преко дежурне службе одмах обавештава непосредног старешину и подноси извештај у писаном облику на форматизованом обрасцу тако што одговора на питања у обрасцу. Извештај подноси непосредно надређеном полицијском службенику (командиру, начелнику, шефу, руководиоцу и сл.) што је пре могуће, а најкасније 24 часа од употребе средстава принуде³⁶ и најбоље је поднети извештај одмах након употребе док су сећања свежа и утисци јаки. Подношењем извештаја полицијски службеник покреће поступак оцене оправданости и правилности употребе средстава принуде и иницира процес унутрашње (хијерархијске) контроле употребе средстава принуде.

Оправданост и правилност употребе средстава принуде оцењује овлашћени полицијски службеник или комисија састављена од најмање три члана. У поступку се сагледавају све околности конкретног случаја, док се посебно оцењују (процењују) оне везане за оправданост и правилност. Оправданост употребе средстава принуде јесте постојање законских разлога за употребу средстава принуде. Правилност употребе средстава принуде представља околност да је средство принуде употребљено правилно, у складу са правилима струке и тактиком поступања. У том смислу непосредни старешина посебно мора ценити: 1) да ли је службени задатак могао бити извршен без употребе средстава принуде; 2) да ли је употребљено средство принуде примењено суздржано и сразмерно опасности која прети законом заштићеном добру и вредности, односно тежини дела које се спречава или сузбија; 3) да ли је употребљено најблаже средство принуде које јамчи успех, сразмерно разлогу употребе и на начин којим се службени задатак извршава без непотребних штетних последица; 4) да ли је лице упозорено да ће бити употребљено средство принуде; 5) да ли су употребом средстава принуде проузроковане што мање повреде и материјална штета; 6) да ли је осигурано пружање помоћи повређеном или угроженом лицу; 7) да ли су његови ближњи обавештени и 8) друге чињенице и околности значајне за оцену.³⁷

Поред унутрашње контроле употребе средстава принуде постоји и тзв. спољашња *контрола* не само употребе средстава принуде, већ и контрола рада полиције и МУП-а у целини. Пре свега, Народна скупштина као највиши законодавни орган, затим Скупштина АП Војводина (али и АП КиМ када буде формирана), скупштине града и општина (и градских општина), судови, јавна тужилаштва, Заш-

³⁴ Ibid.

³⁵ Шире: Обавезна инструкција о начину извештавања оцењивања оправданости и правилности употребе средстава принуде, МУП РС, Београд, поверљиво.

³⁶ Оп. цит. у нап. 26.

³⁷ Ibid.

титник грађана, повереници, Државна ревизорска институција, Агенција за борбу против корупције, као и надлежне инспекције (буџетска, инспекција рада, санитарна и др.).³⁸ На крају, ЗОП установљава право и грађанима и јавности да врше спољашњу контролу рада полиције. На тај начин законодавац дозвољава појединцу да, кроз прописане инструменте и преко надлежних институција врши контролу рада полиције. Наиме, грађани су порески обвезници који путем пореза плаћају и за услуге јавне безбедности, па сходно томе имају право да контролишу рад МУП-а и осталих државних органа.³⁹

Приликом редовног обављања полицијских послова полицијски службеници су опремљени стандардном опремом која омогућава употребу дела средстава, док је за остале потребно поседовање посебних средстава, опреме или животиња. Полазећи од функционалности и целисходности средства принуде могу се условно, за потребе овог рада, поделити на две групе: *стандарда* и *посебна*. *Стандардна средства принуде* су општеприхваћени инструменти модерне полицијске организације у развијеном свету, која се користе у вршењу редовних послова и радних задатака полицијских службеника. У групу ових средстава спадају: физичка снага, распршивач са надражујућим средством или/и електромагнетна средства, службена палица, средства за везивање (службене лисице) и ватрено оружје, односно то су тзв. редовна средства за рад или оно што „*полицајац носи на себи – са собом*”. Треба напоменути да распршивач са надражујућим средством и електромагнетна средства још увек нису постали део редовне опреме коју носе полицијски службеници, али је јасна интенција законодавца да се то догоди. *Посебна средства принуде* су она која се користе у посебним ситуацијама, затим ради решавања специфичних радних проблема, отклањања потенцијалне велике друштвене опасности и у другим специфичним ситуацијама. У ову групу спадају: специјална возила, службени пси, службени коњи, средства за запречавање, уређаји за избацивање млазева воде, хемијска средства и посебне врсте оружја и средстава.⁴⁰

Новине код појединих средстава принуде

а) Распршивач са надражујућим средством (у пракси најчешће тзв. бибер спреј) и електромагнетна средства (у пракси најчешће тзв. тејзер) као нова средства принуде могу се употребити ради одбијања напада или савлађивања активног отпора лица, ради привременог онеспособљавања лица.⁴¹ Распршивач са надражујућим средством (у даљем тексту: распршивач) издвојен је од осталих хемијских средстава, јер по тежини долази одмах након физичке снаге и по последицама је блажи од електромагнетних средстава и службене палице. Иако није прецизирано у чл.111 ЗОП-а, распршивач се може употребити сходно принципу сразмерности (чл. 32 и чл.105) ако

³⁸ Види чл. 221. ЗОП-а.

³⁹ Оп. цит. у нап. 7.

⁴⁰ Оп. цит. у нап. 26.

⁴¹ Шире: Радовановић Р. В, Лазаревић И. Т, *Средства за привремено онеспособљавање у безбедносним системима*, КПА, Београд, 2014.

је употреба физичке снаге већ била неуспешна или ако полицијски службеник процењује да ће бити неуспешна и да ће употребом распршивача лице принудити на послушност (нпр. ако је лице физички јаче од полицијског службеника и сл.). Распршивач у виду спреј дозе пуњене сузавцем је и до сада био *ex lege*, односно у складу са чл. 6. Уредбе о врстама наоружања и опреме полицијских службеника МУП-а,⁴² као саставни део посебне опреме полицијских снага. Међутим, самим тим што је распршивач био део хемијских средстава спреј доза није ни била у свакодневном коришћењу полицијских службеника, осим при обезбеђењу јавних скупова и ретко је употребљавана. У ова средства убрајају се бибер спрејеви или други спрејеви који садрже материје које имају слично дејство као бибер. Ове хемијске материје привремено онеспособљавају особу, дају прилику полицијском службенику да је доведе у положај за везивање и веже средствима за везивање. По престанку дејства ове материје не смеју да оставе последице по психофизичко и опште здравствено стање лица на коме су примењена.⁴³

Распршивачи у виду спреј боца посебно су дизајнирани, тако да немају могућност да се при ношењу активирају сами, а њихов домет је до 4 m. Садржај боце је, у зависности од произвођача, по правилу довољан за 4 избачаја спреја по 1 секунду, или 2 избачаја по 2 секунде. Садржај распршивача у зависности од коришћене млазнице, може се избацити у млазу у течном стању или у виду магле у гасовитом стању. Садржај распршивача у виду магле избацује се када је потребно савладати више нападача или приликом контроле масе људи, водећи рачуна да овај начин коришћења може имати повратно дејство облака магле на полицијског службеника у зависности од кретања ветра. Садржај распршивача у виду млаза избацује се, по правилу, у затвореним просторијама, где би се употребом магле могло нашкодити другим присутним лицима.⁴⁴

Након употребе распршивача полицијски службеник је дужан да лицу пружи потребну помоћ, и то: 1) што пре, у складу са могућностима, лице одвести у неконтраминирано подручје и окренути га лицем према ветру, вентилатору или другом приручном средству; 2) лицу саветовати да се опусти, да буде мирно и покуша нормално да дише; 3) главу а посебно очи испрати текућом хладном водом, лице упозорити да не трља очи; 4) лице упозорити да не користи креме, лосионе или друге козметичке препарате, јер ће заробити активне компоненте спреја и дуже их држати у додиру са кожом; 5) за активно уклањање компоненте може се користити сапун који не садржи уље, лице брисати пешкиром тапкањем, никако трљањем; 6) ради спречавања отицања угрожена подручја тела могу се хладити мокрим пешкиром или пакетићем леда; 7) ако лице користи сочива, она се морају темељно опрати и натопити одговарајућом течношћу за сочива. Ако лице показује симптоме тровања, тј. има болове у грудима, хладан зној или изразито плитко дисање мора му се одмах пружити стручна медицинска помоћ.⁴⁵

⁴² „Сл. гласник РС“ бр. 27/06.

⁴³ Оп. цит. у нап. 7.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ковачевић М, *Правила службе у органима унутрашњих послова*, СШУП, Сремска Каменица, 1992.

Правилник о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде⁴⁶ прописивао је да употребу хемијских средстава одобрава директор полиције или старшина кога директор овласти. Директор је могао да овласти начелнике организационих јединица у седишту Дирекције полиције или начелнике ПУ, али и неког другог старешину да одобре употребу хемијских средстава. Међутим, у току примене увидело се да је то нерационално решење и да је ниво одлучивања могуће спустити на ниже руководиоце. Зато је законодавац у чл. 122. ст. 5 ЗОП-а прописао да одлуку о употреби хемијских средстава доноси руководилац који у складу са планом непосредно руководи ангажованим снагама, а у случају да план не постоји неопходно је прибавити сагласност директора полиције. Одобрење за употребу није потребно у случајевима терористичких дејстава, отмица, отпора, напада, забарикадирања и другог онемогућавања извршавања задатка или непосредног угрожавања живота полицијског службеника или другог лица када полицијски службеник хемијска средства може употребити и по сопственој процени, ако утврди да употребом блажег средства принуде службени задатак није могуће извршити (принцип сразмерности).

б) *Електромагнетна средства* емитују електромагнетни импулс краткотрајног дејства у виду електрошокера и електричне палице. *Електрошокери* испалјују електроде према лицу и емитују електромагнетни импулс високог интензитета који привремено онеспособљава лице, јер утиче на грчење мишића. Електрошокер је по изгледу сличан пиштољу и приликом употребе се држи као и пиштољ. Може бити опремљен ласерским нишаном и електричним луком који имају функцију упозорења, односно одвраћања. Кад и након упозорења употребом ласерског ни електричног лука лице не поступи по наређењу полицијског службеника, електрошокер се употребљава директним конт актом или испаливањем пројектила на даљину. *Електричне палице* су израђене од гуме (каучука) и метала којим се обезбеђује потребна чврстоћа и отпорност при употреби. Садрже електроде, па полицијски службеник притиском на дугме активира емитовање импулса. Као и распршивач, електромагнетна средства по престанку дејства не остављају последице по психофизичко и опште здравствено стање лица на којем су примењена.

Електрични удар ствара губитак мускуларне контроле који омогућава привремено неутралисање особе. После окидања уређај функционише око пет секунди. Полицијски службеник који користи електромагнетно средство може да заустави особу у било ком тренутку. Ефикасност електромагнетног средства зависи од даљине паљбе, мобилности лица, одеће лица (мокра, дебела и сл.) и броја расположивих патрона. Полицијски службеник управља и ограничава употребу електромагнетног средства скраћивањем дужине импулса, или понављања уколико је то неопходно. Електромагнетна средства се изузетно употребљавају са нарочитом пажњом и за најкраће могуће време када није могуће употребити друга средства, према лицима која су рањена, обилно крваре, трудницама, ментално оболелим особама и срчаним болесницима. Употреба електромагнетног средства није дозвољена према лицима која обављају радњу чијим би наглим прекидањем била изазвана опасност по живот и тело тог или другог лица (на пример, возач аутобуса, ауто-мобила, бицикла, мотоцикла и сл.).

⁴⁶ „Сл. гласник РС” бр. 19/07, 112/08 и 115/14.

Приликом употребе електрошокера полицијски службеник предузима следеће мере безбедности: 1) у случају упозорења ласером глава не сме да буде циљана како би се избегла могућност употребе ласерских зрака у висини очију; 2) у случају употребе средства на даљину нишањење неких делова тела треба избећи, поготово главе или врата због присуства артерија, како би се лимитирала могућност повреде или мучнине особе која треба да буде привремено онеспособљена; 3) електрошокер се не употребљава ако је одећа лица наквашена запаљивим супстанцама (алкохол, бензин и сл.). Након употребе електромагнетних средстава полицијски службеник је дужан да прати стање и понашање лица на које је средство примењено, и да одмах омогући пружање стручне медицинске помоћи ако остане у стању стреса, шока или ако је под утицајем алкохола или других психоактивних супстанци или има друге здравствене проблеме или тражи медицинску помоћ. Ако и поред предузетих мера безбедности лице буде погођено у пределу вратних артерија, мора одмах бити одведено у медицинску установу ради пружања адекватне медицинске помоћи.⁴⁷

в) *Средства за везивање* („лисице“) имају ограничавајући карактер и њима се лице приморава на послушност и ограничава могућност покретања, пре свега руку. Нови ЗОП предвиђа да се, када употребом средстава за везивање руку није постигнута сврха везивања, лицу могу везати и ноге. Међутим, ова одредба тренутно није применљива, јер наша полиција не располаже службеним лисицама којима би могла да веже ноге. У крајњем случају ноге би могле бити везане пластичним затегама.

г) *Средства за принудно заустављање возила* могу се употребити и за спречавања бекства учесника у саобраћају који је учинио тежи прекршај из области безбедности саобраћаја, односно тежи прекршај са елементима насиља или изазвао саобраћајну незгоду, а није поступио по знаку полицијског службеника за заустављање возила. Иако то ЗОП-ом није дефинисано, формулација „тежи прекршај“ подразумева ону радњу прекршаја за коју је прописана казна затвора. Знак полицијског службеника за заустављање возила мора бити дат у складу са Правилником о знацима које учесницима у саобраћају на путевима дају полицијски службеници.⁴⁸

Испред постављених средстава за принудно заустављање возила на одговарајућој удаљености, у складу са прописима о безбедности саобраћаја на путевима, поставља се прописана саобраћајна сигнализација, ако је то у одређеној ситуацији могуће. Која је то саобраћајна сигнализација фактичко је питање, али то су пре свега знакови упозорења „опасност на путу“, знакови изричитих наредби као што су знакови којима се постепено смањује и ограничава брзина (50, 40, 20 и 10 km/h) , „забрана пролаза без заустављања“ или „обавезно заустављање“ али и други знакови у зависности од ситуације у којој се поставља (сужење на путу, колона возила на путу, обавезан смер и сл.). Пример за то су некадашњи контролни пунктови установљени на улазу у Београд, као нпр. на ауто-путу Београд–Загреб, ауто-путу Београд – Нови Сад, панчевачком и зрењанинском путу. Приликом постављања средстава за принудно заустављање возила и постављања саобраћајних знакова не сме се доводити у опасност живот и безбедност других учесника у саобраћају.

⁴⁷ Оп. цит. у нап. 7.

⁴⁸ "Сл. гласник РС" бр. 56/10.

д) *Ватрено оружје* је по градацији најтеже и наноси лицу најтеже последице, а то су често лишење живота и тешке телесне повреде, услед чега је неопходно детаљно правно уређење ове материје. Приликом дефинисања норми ЗОП-а законодавац је имао у виду како домаће тако и међународне, посебно европске правне акте. Од домаћих ту је, пре свега, Устав РС који у чл. 24. ст. 1. прописује да је људски живот неприкосновен. Поред Устава као највишег правног акта мора се издвојити Кривични законик⁴⁹ (у даљем тексту (КЗ) као системски закон који уређује кривична дела, казне и друге санкције, одузимање имовинске користи, правне последице осуде и њихов престанак, рехабилитацију, амнестију и помиловање, застарелост и друга питања битна за кривично законодавство.⁵⁰ Када говоримо о европским и међународним документима издвајају се Европска конвенција,⁵¹ Универзална декларација о људским правима и Основни принципи о употреби силе и ватреног оружја од стране службеника одговорних за примену закона.

При обављању полицијских послова полицијски службеник може употребити ватрено оружје само ако су кумулативно испуњени предвиђени услови. Пре свега да се употребом других средстава принуде не може постићи законити циљ у извршењу задатка и када је *апсолутно нужно* да се од себе или другог одбије истовремени противправни напад, којим се угрожава живот полицијског службеника или живот другог лица. Ово решење је комплементарно одредбама КЗ, и то чл. 19. ст. 2 који нужну одбрану дефинише као одбрану „која је неопходно потребна да учинилац од свог добра или добра другог одбије истовремени противправани напад”.⁵² Када се изврши анализа чл. 100 ранијег закона којима су били прописани општи и посебни услови за употребу ватреног оружја, долази се до једног јединог услова за употребу ватреног оружја, а то је да мора постојати опасност по живот полицијског службеника или неког другог лица.

Кривични законик кроз неколико кривичних дела штити како живот полицијског службеника тако и других грађана који се потенцијално могу наћи на другој страни цеви ватреног оружја. Наиме, чл.115 КЗ-а прописује да лишење живота на мах, када је неко доведен без своје кривице у јаку раздраженост нападом, злостављањем или тешким вређањем од стране убијеног представља кривично дело *убиство на мах* за које је прописана казна затвора од једне до осам година. Поред тога, кривична дела *нехатно лишење живота* из чл.118 и *тешка телесна повреда* из чл.121 КЗ-а представљају одређени степен заштите грађана од самовоље полицијских службеника и других лица за примену закона. Са друге стране, према чл. 114 ст.1 тач. 7) КЗ-а прописно је да лишење живота судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности представља кривично дело *тешког убиства* за које је запрећена казна затвора најмање десет година или од тридесет до четрдесет година. Поред тога, ту су и кривична дела *спречавање службеног лица у вршењу службене радње* из чл.322 ст.3 у вези ст.1 КЗ, *напад на службено лице у вршењу службене дужности*

⁴⁹ "Сл. гласник РС", бр. 85/05, 88/05 – испр, 107/05 – испр, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 и 108/14.

⁵⁰ Шире: Стојановић З, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2012.

⁵¹ Оп цит у нап. 28.

⁵² Шире: Рисимовић Р, *Нужна одбрана у кривичном праву*, КПА, Београд, 2012.

из чл.323 ст.3 у вези ст.1 КЗ и *ометање службеног лица у вршењу службене дужности* из чл.23 Закона о јавном реду и миру.⁵³ На овај начин законодавац штити најодговорније носиоце дужности у правосудном и безбедносном систему земље чији су животи реално угрожени због вршења поменутих дужности.

Апсолутна нужност је изворно преузета из Европске конвенције коју је наша земља ратификовала, тако да је данас саставни део правног система наше државе. Наиме, чл. 2. Европске конвенције уређује право на живот, односно да се лишење живота не сматра противним конвенцији ако проистекне из употребе силе која је апсолутно нужна: а) ради одбране неког лица од незаконитог насиља, б) да би се извршило законито хапшење или спречило бекство лица законито лишеног слободe и в) приликом законитих мера које се предузимају ради сузбијања нереда или побуне. У контексту прописаних кривичних дела која су поменута процену апсолутне нужности доноси полицијски службеник чији је живот угрожен или који треба да заштити друго лице од угрожавања живота. Напомињемо да се само адекватном обуком полицијски службеник може оспособити да изврши адекватну процену апсолутне нужности, коју пак ни суд у евентуалном поступку неће лако моћи да оспори. Обука у ношењу, коришћењу и употреби ватреног оружја спроводи се извођењем гађања и обуком у руковању оружјем. У последње време, како технолошка достигнућа дају допринос обуци у полицији, посебно је популарна филмска стрељана коју поседује Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици.⁵⁴

Закон о полицији дефинише противправни напад као онај којим се угрожава живот полицијског службеника или живот другог лица ватреним оружјем, па чак и *имитацијом ватреног оружја*, опасним оруђем или напад другим предметом односно напад на неки други начин којим се може угрозити живот полицијског службеника или живот другог лица. Најбитнији услов да би напад био противправни јесте да угрожава живот полицијског службеника или неког другог лица. Неспорно је да имитација оружја (тзв.реплика) реално не може да угрози нечији живот, али у конкретности полицијски службеник не може да направи јасну разлику између стварног оружја и имитације и стога је и напад имитацијом оружја противправан. Овакво решење је у складу како са европским тако и са међународним правним актима.⁵⁵

Приликом обављања полицијских послова, посебно у одређено време или на одређеном простору, када постоји повећан ризик за безбедност полицијских службеника и људи, полицијски службеник може носити ватрено оружје спремно за употребу (метак у цеви, заковано) и пре настанка услова за употребу ватреног оружја. То су нарочито ситуације у извршењу сложених безбедносних задатака на специфичним местима, као нпр. у Копненој зони безбедности, затим приликом хапшење нарочито опасних криминалаца и друге сличне ситуације. Приликом ношења ватреног оружја

⁵³ "Сл. гласник РС" бр. 06/16.

⁵⁴ Оп. цит у нап. 7

⁵⁵ Шире: Егерић С, Атељевић В, *Усклађивање регулативе Републике Србије за Зједничком позицијом 2008/944/CFSP којом се дефинишу заједничка правила контроле извоза војне технологије и опреме*, Војно дело бр. 3, Београд, 2015 и Котарлић Д, Јоксимовић С, *Усклађивање законске регулативе Републике Србије са Стратегијом ЕУ за борбу против недозвољеног сакупљања и промета лаког и стрељачког наоружања и муниције – степен усклађености и непоходне мере*, Војно дело бр. 3, Београд, 2015.

са метком у цеви, полицијски службеник је у обавези да поступа са дужном пажњом и придржава се мера безбедности руковања ватреним оружјем. Мере безбедности у руковању ватреним оружјем подразумевају да се оружје не окреће у нешто што не жели да се погоди, затим прст се држи ван обарача и ван штитника све док се не испољи намера да се гађа. Полицијски службеник мора бити оријентисан у односу на мету и на оно што се налази иза, испред и око ње.⁵⁶

Употреба ватреног оружја према возилу је пуцање у правцу возила како би се возач приморао да се заустави. По правилу, полицијски службеник не сме да пуца у возило у покрету. Међутим, ако такво возило угрожава живот или безбедност полицијског службеника или неког другог лица полицијски службеник у тој ситуацији има право да употреби ватрено оружје, али на начин прописан у чл.124 и чл.125 ЗОП-а. Такође, ако се из неког возила пуца ради угрожавања живота или безбедности полицијског службеника или неког другог лица полицијски службеник може употребити ватрено оружје. У току примене ранијег закона увидело се да не постоје одредбе којима се регулише употреба ватреног оружја према возилу у ситуацијама када се возило користи као средство којим се нечији живот угрожава, па је у том смислу предвиђена одредба којом се ова област уређује.⁵⁷

Правила која се односе на употребу ватреног оружја примењују су и на употребу посебних врста оружја и средстава (чл.123 ЗОП-а).

Контрола употребе средстава принуде

Полицијски службеници контролишу употребу средстава принуде кроз механизме које омогућава Европска конвенција о спречавању тортуре и нечовечних или понижавајућих казни или поступака.⁵⁸ У Републици Србији својевремено је образована Комисија за праћење спровођења Европске конвенције о спречавању тортуре и нечовечних или понижавајућих казни или поступака, која на националном нивоу има мандат сличан Комитету за спречавање тортуре. Главни задатак Комисије је да својим активним ангажовањем и поступањем спречава појаве тортуре од стране полицијских службеника.

Закон о полицији успоставља релативно јасан и прецизан систем контроле не само употребе средстава принуде, већ и полиције као службе и МУП-а у целини. Наиме, подаци о броју случајева употребе средстава принуде, разврстани према појединим средствима принуде, као и подаци о броју случајева неоправдане или неправилне употребе средстава принуде и мерама предузетим поводом тога, чине саставни део извештаја који МУП подноси надлежном одбору Народне скупштине на основу чл. 219. ЗОП-а. Када одбор разматра полугодишњи извештај о стању безбедности у РС, као и полугодишњи извештај о раду МУП-а он разматра и стање у области употребе средстава принуде. Подаци о средствима принуде доступни су јавности у смислу чл.6 ст.3 ЗОП-а, где МУП једном годишње, а најкасније у року од

⁵⁶ Оп. цит у нап. 7

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори”, бр. 09/03.

три месеца од завршетка календарске године, објављује извештај о стању безбедности који на транспарентан начин приказује резултате рада МУП-а. На овај начин пружа се могућност грађанима и јавности да контролишу употребу средстава принуде на најнепосреднији начин.

Поред наведеног, систем спољашње контроле састоји се од више различитих контролних инструмената одређених органа власти, невладиног сектора и грађана. Ту, пре свега, спада разматрање стања безбедности кроз састанке одбора, савета и других контролних тела; путем писмених обраћања за доставу информација од јавног значаја; учешћем представника јавности у раду одређених тела у МУП-у; подношењем притужби и представки и на сваки други начин којим се контролише рад запослених у МУП-у. Тако се у чл. 221 ЗОП-а таксативно набраја ко може да врши спољашњу контролу рада МУП-а, где је на првом месту Народна скупштина као највиши законодавни орган, затим Скупштина АП Војводине, скупштине града и општина (и градских општина), суд, јавна тужилаштва, Заштитник грађана, повереници, Државна ревизорска институција, Агенција за борбу против корупције, као и надлежне инспекције (буџетска, инспекција рада, санитарна и др.).

Институционална контрола рада полиције и МУП-а успостављена је доношењем претходног ЗОП-а и представљала је само почетни корак у демократској реформи полиције у нашој земљи. Формирање Сектора унутрашње контроле (СУК) било је значајна новина и веома битан корак, на који начин је обезбеђена сталност функције унутрашње контроле рада полиције, јер је само законодавна власт могла суштински да мења функцију унутрашње контроле рада полиције. У погледу контроле употребе средстава принуде, СУК може вршити контролу по сопственој иницијативи, затим на захтев надлежног јавног тужиоца, на основу прикупљених обавештења и других sazнања, писаних обраћања полицијских службеника и других запослених у МУП-у, као и притужби физичких и правних лица.

Међутим, најважнији и најнепосреднији вид контроле употребе средстава принуде је тзв. хијерархијска контрола која подразумева контролу употребе средстава принуде од непосредног старешине, кроз поступак оцене оправданости и правилности употребе конкретног средства принуде. Непосредни старешина мора сваку употребу средстава принуде да провери и оцени да ли је оно употребљено оправдано и правилно, изузев ако је за процену оправданости и правилности употребе образована посебна комисија.

Према актуелној организационој структури МУП-а, као непосредне старешине овлашћене за проверу и оцену оправданости и правилности средстава принуде, наводе се: а) у седишту МУП-а – руководиоци унутрашњих организационих јединица у Кабинету министра; руководиоци унутрашњих организационих јединица у Секретаријату МУП-а; руководиоци организационих јединица у Дирекцији полиције, Сектору унутрашње контроле, Сектору људских ресурса, Сектору за ванредне ситуације, Служби за безбедност и заштиту податка, као и руководиоци јединица које образује министар унутрашњих послова на основу Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у МУП-у, б) у ПУ за град Београд – начелник ПУ, начелници управа, командант Полицијске бригаде, начелник Дежурне службе, командант Интервентне јединице 92, начелник Одељења за контролу законитости и начелници ПС и в) у подручним ПУ – начелник ПУ, начелници одељења у седишту и начелници ПС.

Непосредне старешине врше унутрашњу хијерархијску контролу ради спречавања и сузбијања прекорачења овлашћења, сваке врсте злоупотребе или примене средстава принуде у сврхе за које нису намењене, односно у неслужбене сврхе приликом допунског рада или у другим ситуацијама ван службе, ради професионалне и законите употребе средстава принуде. Унутрашња хијерархијска контрола не искључује друге облике унутрашње контроле рада полиције утврђене одредбама ЗОП-а и другим прописима и општим актима.

Закључак

Нормативноправно уређивање употребе средстава принуде још увек није заокружено и завршено. Наиме, предстоји доношење новог/нових правилника којима ће бити ближе уређен начин употребе средстава принуде и техничка обележја појединих средстава принуде. У Републици Србији то је нарочито битно због наставка започетих реформи полиције у јавном сервису грађана, јачања поверења грађана у полицију, заштите људских и мањинских права, грађанских слобода и осталих универзалних вредности, даљег развоја владавине права и, на крају, али не мање важно, приступања наше државе европској породици народа.

Треба рећи да је изузетно велика одговорност министра унутрашњих послова који има инхерентна овлашћења за доношење појединих подзаконских аката. У томе му свако могу помоћи стручни тимови или радне групе чији чланови треба да буду полицијски службеници и експерти најстручнији за питања из области употребе средстава принуде (Управа полиција), затим правни стручњаци (Секретаријат) и представници комплементарних линија рада. Целисходно је размотрити и могућност укључивања стручне и шире јавности у израду текста нацрта правилника (достављањем подручним ПУ, Заштитнику грађана, повереницима, Агенцији за борбу против корупције, другим министарствима и сл.), али и теоретичара из доктрине и другим стручним лицима (КПА, Правни факултет и сл.). Свакако, треба бити опрезан како не би дошло до претераног нормативизма и у овој веома осетљивој области, јер се ради о употреби средстава принуде, потенцијалној повреди или ограничењу права грађана и узнемирењу јавности, па треба што више поједноставити правну регулативу и процедуру.

Сматрамо да основни проблем у нашем амбијенту није недостатак правних аката и правних норми, већ њихова примена и изградња конзистентне и чврсте јуриспруденције.

Литература

[1] Андонов О. и Станковић Пејановић В, *Криминалистичко-обавештајни рад – теоријски и практични приступ савременог рада полиције*, Војно дело бр. 3/2014, Београд, 2014.

[2] Војиновић М, *Полиција у заједници*, Безбедност бр. 3/2004, Београд.

[3] Вујанић М., Липовац К., Јовановић С. и Милојевић Д., *Коментар Закона о безбедности саобраћаја на путевима*, Службени гласник, Београд, 2011.

[4] Декларација о полицији Парламентарне скупштине Савета Европе.

- [5] Европски кодекс полицијске етике Препоруке (2001) 10-
- [6] Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода („Сл. лист СЦГ – Међународни уговори” број 9/2003 и 5/2005)-
- [7] Европска конвенција о спречавању тортуре и нечовечних или понижавајућих казни или поступака („Сл. лист СЦГ - Међународни уговори”, бр. 9/2003)-
- [8] Егерић С, Атељевић В, *Усклађивање регулативе Републике Србије са Зједничком позицијом 2008/944/CFSP којом се дефинишу заједничка правила контроле извоза војне технологије и опреме*, Војно дело бр. 3/2015, Београд, 2015.
- [9] Закон о безбедности саобраћаја на путевима („Сл. гласник РС”, бр. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - одлука УС, 55/2014, 96/2015 - др. закон и 9/2016 – одлука УС).
- [10] Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС” бр. 22/2009)
- [11] Закон о заштити државне границе („Сл. гласник РС” бр. 97/08 и 20/15 – др. закон).
- [12] Закон о јавном реду и миру („Сл. гласник РС” бр. 6/2016).
- [13] Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС” бр.72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14).
- [14] Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично правној заштити малолетних лица („Сл. гласник РС” бр. 85/2005).
- [15] Закон о полицији (“Сл. гласник РС” бр. 101/2005, 63/2009 – УС, 92/2011, 64/2015 и 6/2016).
- [16] Закон о полицији („Сл. гласник РС” бр. 6/2016).
- [17] Закон о прекршајима („Сл. гласник РС” бр. 65/13 и 13/2016).
- [18] Зекавица Р, Кешетовић Ж, *Легитимитет полиције у Србији*, НБП – Журнал за криминалистику и право, бр. 3/2015, Београд, 2015.
- [19] Јурас Д, Никач Ж, *Дисциплинске мере за полицијске службенике у Хрватској и у Србији*, НБП – Журнал за криминалистику и право, бр. 1/2016, Београд.
- [20] Клисарић М, Костадиновић Н, *Приручник Полицијско обавештајни модел*, МУП РС, Београд, 2016, (у припреми).
- [21] Ковачевић М, *Правила службе у органима унутрашњих послова*, СШУП, Сремска Каменица, 1992.
- [22] Коларић Д, Марковић С, *Најзначајније правно-политичке поставке новог Закона о полицији*, Српска политичка мисао, бр. 1/2016, Београд, 2016.
- [23] Котарлић Д, Јоксимовић С, *Усклађивање законске регулативе Републике Србије са Стратегијом ЕУ за борбу против недозвољеног сакупљања и промету лаког и стрелачког наоружања и муниције – степен усклађености и непоходне мере*, Војно дело бр. 3/2015, Београд, 2015.
- [24] Кривични законик („Сл. гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).
- [25] Лештанин Б, Никач Ж, *Коментар Закона о полицији*, Пословни биро, Београд, 2016.
- [26] Лештанин Б, *Приручник за примену новог ЗКП-а за полицијске службенике и друга лица задужена за примену закона*, Пословни биро, Београд, 2014.
- [27] Марковић С, *Нова решења у Закону о полицији*, Зборник радова: "Доминантни правци развоја кривичног законодавства", Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Копаоник, 2016.
- [28] Марковић С, *Практични аспекти примене неких полицијских овлашћења и обављања послова*, Безбедност бр. 1/2014, Београд.

[29] Млађовић И, *Обављање службене (полицијске) дужности као основ искључења противправности*, Безбедност бр. 1/2015, Београд.

[30] Никач Ж, Јоксимовић Д, *Средства принуде – нова законска и подзаконска решења МУП-а Републике Србије*, Безбедност, бр. 1-2/2008, Београд.

[31] Никач Ж, *Концепт полиције у заједници и почетна искуства у Србији*, КПА, Београд, 2012.

[32] Никач Ж, *Полиција у заједници*, КПА, Београд, 2014.

[33] Никач Ж, *Полиција у заштити људских права и грађанских слобода*, Теме бр. 04/2013, Ниш.

[34] Никач Ж, *Транснационална сарадња држава у борби против криминалитета – Еуропол и Интерпол*, Завод за уџбенике и наставна средства РС, Београд, 2003.

[35] Никач Ж, Павловић Г, *Право приватне безбедности*, КПА, Београд, 2012.

[36] Обавезна инструкција о начину о начину извештавања оцењивања оправданости и правилности употребе средстава принуде (интерни акт МУП-а).

[37] Правилник о знацима које учесницима у саобраћају на путевима дају полицијски службеници („Сл. гласник РС” бр. 56/2010).

[38] Правилник о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде („Сл. гласник РС” бр. 19/2007, 112/2008 и 115/2014).

[39] Радовановић Р. В, Лазаревић И. Т, *Средства за привремено онеспособљавање у безбедносним системима*, КПА, Београд, 2014.

[40] Рисимовић Р, *Нужна одбрана у кривичном праву*, КПА, Београд, 2012.

[41] Стојановић З, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2012.

[42] *"The Eyes of Texas: Communities, Trust and Intelligence-Led Policing"*, Texas Impact, 2010. доступно на <http://texasinterfaithcenter.org/media/Documents/TexasImpactFusionCenterReport.pdf> преузето 30.01.2015.

[43] Упутство о информисању и извештавању у МУП-у (интерни акт МУП-а).

[44] Уредба о врстама наоружања и опреме полицијских службеника МУП-а („Сл. гласник РС” бр. 27/06).

[45] Устав Републике Србије („Сл. гласник РС” бр. 98/2006).

[46] Wade C.L., *"The California Law Enforcement Community's Intelligence-Led Policing Capacity"*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, 2010. доступно на <https://www.hsdl.org/?view&did=11524> преузето 30.01.2015.